

Гримашевич Галина

Актуалізація фонетичних діалектних рис середньополіської говірки в збірці малої прози «Ангели в намистах» Олени Лотоцької: вокалізм

1. Актуальність

Актуалізація говіркових особливостей архаїчних ареалів українського діалектного континууму в художньому дискурсі – одна з важливих проблем сучасного мовознавства загалом і діалектології зокрема, адже впродовж останніх десятиріч набувають популярності дослідження творчості українських письменників, які використовують говіркове мовлення як неодмінну складову художнього тексту, що індивідуалізує мову персонажів, репрезентує відповідний мовно-культурний обшир, стає елементом письменницького ідістилю, за яким одразу можна впізнати автора.

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що збірка малої прози Олени Лотоцької «Ангели в намистах» (Лотоцька, 2023), у якій репрезентовано особливості мовлення середньополіської говірки, рідної для авторки, досі не привертала уваги мовознавців. Водночас аналіз фонетичних діалектних особливостей у царині вокалізму, представлених у зразках малої прози письменниці, дасть змогу виявити активність їхнього функціонування в говірковому мовленні сучасного поліського села й особливостей їхньої репрезентації в художньому тексті.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблема актуалізації говіркового мовлення ареалів українськомовного діалектного континууму стала предметом наукового дослідження лінгвістів у кінці XX – на початку XXI ст. Зокрема, М. Цуркан, досліджуючи засоби стилізації розмовності в прозі письменників Буковини початку XXI ст., зауважує, що діалектизми в ідіостилі письменників не засвідчують руйнування літературно-мовного стандарту, а радше – актуалізацію в сучасній художній мовній практиці регіоналізмів південно-західного ареалу,

оновлення стилістичних прийомів їх використання (Цуркан, 2015, с. 94). Водночас І. Ніколаєнко, вивчаючи особливості репрезентації діалектизмів у художньому дискурсі, зазначає, що діалектне мовлення сприймається нині вже як не відступ від літературної норми, а як рівноправний вияв національного мовлення, мовотворчий і комунікативний потенціал якого значний, у зв'язку з чим відроджено традицію «олітературення» діалектів, коли діалектне мовлення піддається літературній обробці (Ніколаєнко, 2010, с. 224), тому письменники сьогодні творять літературу, орієнтуючись на діалект, а не на літературну мову.

У контексті нашого дослідження важливими насамперед є наукові праці, у яких діалектологи порушують проблему представлення саме поліських говіркових рис у сучасній художній літературі. З огляду на зазначене передовсім маємо назвати Юрія Громика та Андрія Яворського, які в монографії (Громик–Яворський, 2022б) та статті (Громик–Яворський, 2022а) з'ясували закономірності використання поліських діалектів у сучасному художньому тексті, визначили твори сучасної літератури, які засвідчують актуалізацію поліських діалектних рис на різних мовних рівнях, докладно проаналізували репрезентацію поліських діалектів у художній літературі кінця ХХ – ХХІ ст., насамперед акцентували на творчості тих письменників, у творчості яких яскраво представлено західнополіський діалект, зокрема й берестейські, пінські та підляські говірки (Володимир Лис, Федір Климчук, Наталка Бабіна, Олексій Диковицький, Стапан Сидорук та ін.), схарактеризували особливості середньополіських говірок у творчості Миколи Закусила, Олександра Кулеша та Олени Лотоцької й східнополіських – у романі Володимира Дрозда «Листя землі» (Громик–Яворський, 2022а; Громик–Яворський, 2022б). Водночас зауважимо, що в українському мовознавстві наразі найповніше проаналізовано особливості використання діалектних елементів у творчості письменників, які репрезентують західнополіський етномовний континуум, насамперед об'єктом дослідження стали твори Володимира Лиса як найяскравішого представника сучасної української літератури, неодмінною складовою ідіостилю якого стало мовлення волинськополіських говірок (Аркушин, 2012; Ніколаєнко, 2012; Яворський, 2012, 2013а, 2013б; Спанатій, 2013; Дружук, 2016, 2018; Зінчук, 2020). Крім того, привертала увагу дослідників й актуалізація середньополіського діалектного мовлення в художньому дискурсі, передовсім у прозових текстах Миколи Закусила (Яворський, 2015б), Володимира Даниленка (Яворський, 2013в, 2013г), Олександра Кулеша (Медвідь, 2001; Яворський, 2015в, 2015г), рідше – у поетичних творах Миколи Никончука (Ольховик, 1997; Гримашевич, 2010; Халін, 2010). Поліську лексику в романі

«Листя землі» Володимира Дрозда як представника східнополіського діалекту проаналізував Андрій Яворський (Яворський, 2015а).

Хоча Олена Лотоцька – авторка тільки двох збірок малої прози «Нині зозуля кувала» (Лотоцька, 2020) та «Ангели в намистах» (Лотоцька, 2023), усе ж її творчість як оригінальна в плані використання діалектизмів уже привертала увагу дослідників. У рецензії на збірку «Нині зозуля кувала» Роксолана Жаркова зауважує, що у 26 новелах нам вчувається душа поліської Дубровиччини, називає стиль письма Олени Лотоцької зачерпувальним, адже авторка усвідомлено прагне пити воду з рідних джерел, які живлять її умиротворенням і спокоєм, бо вона зачерпує не лише лексичні скарби свого регіону, але й тривку у вихорі часу філософію, світоглядні цінності, пізнавані ще з дитинства, тому текстова річка письменниці тече-лине між двома берегами – виклик часові-тепер і викликання часу-тоді (Жаркова, 2023).

Насамперед мовознавці проаналізували середньополіські говіркові риси в першій збірці прози Олени Лотоцької «Нині зозуля кувала» (Лотоцька, 2020), найперше визначаючи низку фонетичних особливостей у царині вокалізму, з-поміж яких найбільш релевантними виявилися такі: монофтонг [o] на місці давнього *o в ненаголошених новозакритих складах, спорадично – [y] в зазначеній позиції та в ненаголошеному відкритому складі; послідовність функціонування монофтонга [y] на місці етимологічного *o в наголошених новозакритих складах та в наголошеному відкритому складі за аналогією до новозакритих складів; наявність на місці давнього *e в новозакритому наголошеному складі майже послідовно лабіалізованого рефлекса – монофтонга [(')y]; монофтонг [e] як рефлексія *ě в ненаголошеній позиції, перед яким більшість приголосних стверділа; монофтонг [и] як рефлекс наголошеного *ě – після стверділих губних, вібранта та глухого свистячого африката; рефлексія давнього *i як [i]; монофтонг [e] на місці ненаголошеного *e, перед яким тільки боковий плавний зберігає історичну м'якість, тощо (Громик–Яворський, 2022а, 2022б). Крім специфічних фонетичних особливостей у системі вокалізму, автори зазначають, що Олена Лотоцька виразно проілюструвала в художніх мініатюрах першої збірки релевантні особливості середньополіської говірки на рівні консонантизму. Водночас Юрій Громик та Андрій Яворський, акцентували, крім зазначеного вище, і на особливостях формотворення іменників, прикметників, дієслів, займенників, оформлення прислівників і службових слів, а також місцевої лексики, з'ясували закономірності використання авторкою діалектних елементів, їхнє місце в художній мові. Усе зазначене вище дало підстави мовознавцям зробити висновок, що книжка прозових мініатюр Олени Лотоцької «Нині зозуля кувала» засвідчила чергову (цілком цікаву й успішну, на думку авторів) спробу

актуалізувати мовлення поліщуків через художній текст, адже авторка позначила (здебільшого в діалогах персонажів) релевантні особливості практично всіх рівнів (найповніше й найдетальніше – фонетичного) середньополіської говірки Дубровиччини, одночасно не створивши проблем читачеві в сприйнятті творів, бо ввела локально марковані одиниці органічно й обережно, умотивовано (Громик-Яворський, 2022б, с. 259). Говіркову фонетику збірки оповідань «Нині зозуля кувала» Олени Лотоцької проаналізувала Ірина Дружук (Дружук, 2023). Об'єктом нашого дослідження була система консонантизму середньополіської говірки, представленої авторкою в збірці «Ангели в намистах» (Гримашевич, 2024).

3. Мета і завдання дослідження

Мета наукової розвідки – схарактеризувати фонетичні особливості середньополіської говірки в царині вокалізму, актуалізовані в новій збірці зразків малої прози Олени Лотоцької «Ангели в намистах». Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання низки завдань: 1) проаналізувати фонетичні риси в системі голосних, виокремлені методом суцільного відбору із зазначеної збірки; 2) виявити частоту функціонування окремих особливостей у мовленні персонажів; 3) схарактеризувати системність репрезентації говіркових фонетичних особливостей у царині вокалізму.

4. Матеріал дослідження

Матеріалом дослідження слугувала насамперед збірка малої прози Олени Лотоцької «Ангели в намистах» як репрезентант актуалізації фонетичних особливостей у царині вокалізму, наукова література з досліджуваної теми та власні багаторічні спостереження над говірковим мовленням середньополіських говірок північноукраїнського наріччя.

5. Методи дослідження

У статті застосовано такі методи: суцільного відбору – для визначення наповнення досліджуваного твору діалектними особливостями середньополіського діалекту в системі вокалізму; контекстуального аналізу – для дослідження фонетичних діалектизмів як найвиразнішого складника ідіостилю письменниці; описовий – для систематизації та інтерпретації аналізованого матеріалу.

6. Виклад результатів дослідження

«Ангели в намистах» – друга збірка прозових мініатюр Олени Лотоцької (письменниця народилася в с. Крупове Дубровицького р-ну Рівненської обл.), до якої ввійшло 43 зразки малої прози, один із яких – однойменний із назвою самої збірки (Лотоцька, 2023, с. 355–359), де представлено діалектні особливості рідної говірки письменниці. Ірина Старовойт у «Передмові» до книжки зазначає, що в ній «діється й совершається людське життя у своїй повноті», зауважує, що половина розгадки цієї пекучої прози – в автентичності говірки, якою вона писана, а друга половина – у закручених сюжетах, що їх накреслила сама історія кривавих земель а в повсякденно мовлених словах ніби знімається якась пелена, поволока, гострішає зір, і разом з ним прочищаються всі канали чуття (Старовойт, 2023, с. 5–8), і все це завдяки використанню діалектизмів, бо «... часом здається, переписи цю репліку літературно стандартизованою мовою – і все, кінець магії. Бо добра література – це територія щільних зв'язків і насичених взаємопов'язань. <...> Письмо Лотоцької кристалізує розуміння, що та говірка, ті люди і весь їхній життєвий світ були на грані непомітного зникнення...» (Старовойт, 2023, с. 9). Отже, щоб не зникла рідна говірка письменниці, вона повною мірою намагається її представити в новій книжці «Ангели в намистах» (Лотоцька, 2023), використовуючи діалектизми різних мовних рівнів, передовсім фонетичного та морфологічного.

Досліджувана збірка тільки нещодавно побачила світ, тому цілком закономірно, що вона не була об'єктом наукового опису щодо функціонування в ній діалектизмів. Водночас зауважимо, що в загальних рисах говірковій особливості зразків малої прози книжки «Ангели в намистах» схарактеризував Юрій Громик у «Післямові», передовсім акцентуючи на вияві високої художньої майстерності та скрупульозності у відтворенні поліського колориту, народнорозмовної стихії й великої поваги до мовлення земляків. Крім того, дослідник зосередив увагу на вияві говіркових рис у царині словозміни, діалектної специфіки морфемної структури, словотвору, в оформленні службових частин мови, у використанні низки специфічних лексем, які репрезентують діалектну лексику говірки, оглядово розглянув і фонетичні риси, із-поміж яких у царині вокалізму виокремлює передовсім локально марковані слова з голосним [o] на місці давнього *o в закритих ненаголошених складах, які передано і в структурі прикметників та префіксів, а в наголошених – з [y]; спостерігає ілюстрацію авторкою розвитку *o – [y] незалежно від наголосу; виокремлює на місці давнього *e в закритому наголошеному складі майже послідовно [y]; фіксує [e] в ненаголошеній позиції як поліську рефлексію *ě, перед яким більшість

приголосних стверділа, водночас [л] зберігає м'якість, звертає увагу на [и] в закінченнях давального та місцевого відмінка іменників; відзначає збереження давнього *і, проілюстроване багатьма прикладами; рефлексію *є в [е] тощо. Опрацювання досліджуваних художніх текстів збірки дало підстави Юрію Громику констатувати, що виразними явищами проілюстровано особливості середньополіської говірки насамперед у системі консонантизму (Громик, 2023, с. 364–381), хоча відзначені дослідником риси в системі голосних теж засвідчують специфічність й унікальність, тому й стали предметом нашого дослідження. До зазначеного вище додамо, що характеристику зафіксованих діалектних рис у царині вокалізму будемо здійснювати з урахуванням напрацювань українських діалектологів, які досліджували середньополіський етномовний ареал чи суміжні з ним терени, виокремлюючи низку фонетичних особливостей як релевантних для говірок Середнього Полісся (Никончук, 2004, 2012; Дружук, 2023) та власних спостережень, а також тих, які відзначено в навчально-науковій літературі (Глібчук–Костів, 2023) і які виокремлювали в художньому доробку Олени Лотоцької Юрій Громик та Андрій Яворський (Громик–Яворський, 2022а, 2022б; Громик, 2023) й Ірина Дружук (Дружук, 2023).

Методика суцільного відбору, застосована в процесі дослідження фонетичних середньополіських рис у царині вокалізму, представлених у збірці Олени Лотоцької «Ангели в намистах», дає підстави зазначити, що найбільшою кількістю прикладів авторка ілюструє рефлексію *ѣ (Ѣ) як [е] в ненаголошеній позиції у відкритому складі в коренях слів: ... *дорогу* вам з повним **ведром** перейду (Лотоцька, 2023, с. 16); **Спешила. Побегу** – заберу (Лотоцька, 2023, с. 22); **Бежи, кажу!** (Лотоцька, 2023, с. 150); **Забегу** после – поменяюся (Лотоцька, 2023, с. 199); *Але й беда* в нас велика... (Лотоцька, 2023, с. 16); *Зато ми з вами на теплій печі спимо, а не пуд тою холодною стеною* (Лотоцька, 2023, с. 25); *Ото й вся беда? Вспокойся. Будут тобі завтра наметки* (Лотоцька, 2023, с. 49); *А чи ж вони такими грехами гришні?* (Лотоцька, 2023, с. 153); **Забегалі** на Защокувицину і там ждали пуд дубами, поки розвидніє (Лотоцька, 2023, с. 115); Чого **спешить** (Лотоцька, 2023, с. 161); *А батько твій не спешит, як і тоді...* (Лотоцька, 2023, с. 349); *Ходю собі, спеваю* (Лотоцька, 2023, с. 272); *Ши трохи проглядаюча в снегу* (Лотоцька, 2023, с. 345); ... і **смеялася** так весело й голосно (Лотоцька, 2023, с. 348) та ін.

Водночас у наголошеній позиції рефлексія *ѣ продемонстрована низкою прикладів як [и] в коренях слів: *Нема вже на билому світі нашого сина* (Лотоцька, 2023, с. 276); *Ши одін грех на душу возьме, як гета жунка вмере* (Лотоцька, 2023, с. 152); *Ши трохи не походіте в церкву – і вже точно скажут, шо видьма* (Лотоцька, 2023, с. 61); *После одправи пуйдемо до нас на обид* (Лотоцька, 2023, с. 161); **Обид** зготовить, малого помить-вобрать

(Лотоцька, 2023, с. 16); **Не вмию** я з єю баять (Лотоцька, 2023, с. 152); **Як ризала** я тобі пута, щоб легенько ходив (Лотоцька, 2023, с. 281); ... я ... їх за час **наризала** (Лотоцька, 2023, с. 113); **А теперечки** Богу не надякуєца за такого **чоловика** (Лотоцька, 2023, с. 317); **А шо юй, ні чоловика, ні дітей** (Лотоцька, 2023, с. 259); **А мні вун не чоловик** (Лотоцька, 2023, с. 25) та в закінченнях місцевого відмінків іменників: **По твару чи по руци** (Лотоцька, 2023, с. 154); **В радюжци** понесу (Лотоцька, 2023, с. 170); **Вже корова на неби, сонце в хлєви** – ти недояна лежиши! (Лотоцька, 2023, с. 258); **В такуй сорочци**, яку вельми позалітус на Паску просів (Лотоцька, 2023, с. 276); ... лежиши собі **на печи**? **А там** війна за канавою! (Лотоцька, 2023, с. 21); **Яки** хвайний сарафан **на тобі** (Лотоцька, 2023, с. 191); і давального відмінка займенників: **Хто тобі** таке дурне сказав? (Лотоцька, 2023, с. 21); **Ніхто тобі** її зареки полокати не буде – покуйнік у хаті (Лотоцька, 2023, с. 17); **Я його** ткала **собі** на смерть (Лотоцька, 2023, с. 53); **Якишо** я **тобі** не мили, то так і скажи, не круті! **Девчат багато!** (Лотоцька, 2023, с. 49); **Зав'язала** я **тобі** світ, моя дітінонько (Лотоцька, 2023, с. 26) та ін. Юрій Громик вважає, що рефлекс наголошеного *ѣ – монофтонг [и] після ствердiliх губних та [р], [ц] є досить специфічним (Громик, 2023, с. 368), зокрема й у наголошеній позиції: **Я не вмию** запрегати! (Лотоцька, 2023, с. 82), що представлено поодинокими прикладами, оскільки середньополіський етномовний континуум, як свідчать напрацювання Миколи Никончука, замість давніх дифтонгів, кореспондує вимову монофтонгів на місці *ѣ, тобто звуків неоднорідної артикуляції [ê] під наголосом та монофтонга [e] в ненаголошеній позиції, а в закритих й у відкритих складах артикуляція ʔ характеризується «однорідністю підняття, гомогенною висотою тону, локалізацією та статикою активних органів під час витримки», тому давній ʔ розвинувся в [ê] в новозакритому складі та в [e] – у відкритому (Никончук, 2012, с. 111–115), що спостерігаємо в незначній кількості прикладів у текстах малої прози Олени Лотоцької: **В мене наметок** нема (Лотоцька, 2023, с. 49); **Я хлібом із тюткою** Стасею **поменялася** (Лотоцька, 2023, с. 201). Спорадичність таких рефлексів свідчить про динаміку діалектного мовлення, яке зазнає змін під впливом як лінгвальних, так й екстралінгвальних чинників, що й відтворила письменниця, зокрема, засвідчивши й наявність літературної форми з рефлексом [i]: **Всі** тоді казали, шо багато хто в **лісі** робит, а хати дають не **всім** (Лотоцька, 2023, с. 328); **Сяду в лісі** поночі голодна-холодна (Лотоцька, 2023, с. 344); **Вже оньо ліс** біленько, там затішній буде (Лотоцька, 2023, с. 341); ... **мені тут** хоть розорвіса, а вона собі, пані, **всілася** (Лотоцька, 2023, с. 45); **Так уже мені хотілосо**, щоб твоя маті побачила... (Лотоцька, 2023, с. 344). Ірина Дружук, характеризуючи фонетичні особливості волинськополіських говірок, на

досліджуваній території фіксує залежно від наголосу різні рефлекси *ě: [и], [e], [i] (Дружук, 2023, с. 71–75), а оскільки рідна говірка Олени Лотоцької, мовлення якої вона актуалізує у творах аналізованої збірки, розташована ближче до говірок Волинського Полісся, то це теж може підтверджувати наявність насамперед рефлекса [i].

Визначальною фонетичною рисою середньополіських говірок у царині вокалізму, яка виразно виокремлює передовсім лівобережно- та правобережнополіські говірки, є збереження давнього *i, що має здатність пом'якшувати попередній приголосний, впливаючи таким чином і на систему консонантизму, репрезентанти якої перед таким звуком зазнають палаталізації: *Ранок думатіме, де свого бубніка знайти, а не похмеліца* (Лотоцька, 2023, с. 50); *Хоть би в хату хто пустів* (Лотоцька, 2023, с. 69); *Летіла зозуля да й стала куваті* (Лотоцька, 2023, с. 257); *А ще просів девчат Голю й Маринку берегті, бо вони по йому хреста ставлятімут* (Лотоцька, 2023, с. 276); *Не чулі ви?* (Лотоцька, 2023, с. 23); *Налекали* (Лотоцька, 2023, с. 23); *Тож ти просів, а туко шоб чужи не лазілі* (Лотоцька, 2023, с. 56); ... *колі* снопи з поля *возілі* (Лотоцька, 2023, с. 348); *І де ж гето мого Талімона доля ходім-бродім?* (Лотоцька, 2023, с. 15); *Але ж Боженька бачит нас і каждому посилає те, шо заслужилі* (Лотоцька, 2023, с. 20); *Родівса* всьой *сіні*, аж чорни, *думалі* вмере – *виходілі* (Лотоцька, 2023, с. 15); *Де вродівса, там і пригодівса!* (Лотоцька, 2023, с. 59); *Сам Нінку любив, Параску посватав, а женівса в світах* (Лотоцька, 2023, с. 56); ... *Пуд ноги дівіса* – *шпали* (Лотоцька, 2023, с. 68); *Не, ну ти подівіса* (Лотоцька, 2023, с. 45); *Моліса, дітя* (Лотоцька, 2023, с. 77); *А якою ви гарною були!* (Лотоцька, 2023, с. 348); *Хлопци за мною талаєю ходілі* (Лотоцька, 2023, с. 346); *Маті* серділаса (Лотоцька, 2023, с. 346); *Маті... Як давно не сні ласа...* (Лотоцька, 2023, с. 346) та ін. Відзначена риса релевантна для середньополіських говірок, її системно фіксував Микола Никончук у досліджуваному ареалі у II половині XX ст., навіть зазначаючи про цілковиту відсутність [и] й функціонування на його місці відповідників [i], [и^і], [и^и] (Никончук, 2012, с. 42–43). Як видно з наведених прикладів, збереження давнього *i представлено в будь-якій позиції в слові в різних частинах мови, особливо у формах дієслова. Наявність такої особливості в мовленні персонажів Олени Лотоцької демонструє тяглість та переємність цієї стійкої риси й свідчить про її системний характер. Підтвердженням наведеної думки є значний за обсягом фактичний діалектний матеріал, зібраний Іриною Дружук у сучасних говірках Волинського Полісся, для яких також характерне збереження *i, хоча неоднаково репрезентоване на всій території й залежить від якості попереднього звука (Дружук, 2023, с. 80–87).

Важлива діалектна риса системи вокалізму для диференціації українськомовного діалектного континууму – наявність відповідників на місці етимологічних *о, *е. З огляду на дифтонгічне походження зазначених звуків, у говірках поліського наріччя вони мають різні рефлекси, зумовлені явищем монофтонгізації. Микола Никончук у новому закритому складі на теренах Середнього Полісся фіксував звуки так званої неоднорідної артикуляції [ô] та [ê] на місці давніх [o], [e], причому зазначаючи, що такі відповідники функціують здебільшого в наголошеній позиції, переважно в новому закритому складі, натомість [ô] витворився з дифтонга [yo] після передньоязикових, губних, задньоязикових і глоткового (Никончук, с. 38). Юрій Громик зауважував, що Олена Лотоцька, ілюструючи фонетичні особливості середньополіського діалекту, органічно використовує локально марковані слова з голосним [o] на місці давнього *о в закритих ненаголошених складах, а в наголошених – [y] (Громик, 2023, с. 366). Думку вченого підтверджує низка прикладів, які демонструють передовсім наявність [y] в наголошеному закритому складі в коренях слів практично всіх самостійних частин мови та зрідка – службових: *І шо **вун** так спешит з тим сватаннем? Нетерплячка свербит?* (Лотоцька, 2023, с. 51); *А **вун** регоче з баби старої* (Лотоцька, 2023, с. 33); *А **вун** гочередю поменявса, бо їм на весілле в неділю* (Лотоцька, 2023, с. 31); *Як **вун** приде?* (Лотоцька, 2023, с. 275); *Не **змуг** по-тіхому дати* (Лотоцька, 2023, с. 16); *... той завше **пузно** назад жене* (Лотоцька, 2023, с. 31); *Де б на людях не була – зубами світіт, **нус** на неби* (Лотоцька, 2023, с. 324); *А вона мені, шо наволочилі того каминня **стулько*** (Лотоцька, 2023, с. 32); *... Он як добре моя **Думна** замуж вишла* (Лотоцька, 2023, с. 46); *За **нуч** натчеш?* (Лотоцька, 2023, с. 49); *Чи ж можу теперички, як цилу **нучку** мені наметки ткав?* (Лотоцька, 2023, с. 52); *Ши ж на колхоз на вечурню **дуйку** рано* (Лотоцька, 2023, с. 23); *А **кунь** ваш де?* (Лотоцька, 2023, с. 84); *Я, не **буйса*** (Лотоцька, 2023, с. 84); *Рученька така вже була. Як **пируг*** (Лотоцька, 2023, с. 53); *Одін **бульший**, другий менший* (Лотоцька, 2023, с. 112); *А шо, кумо, **кусточки** на соненьку гриєте?* (Лотоцька, 2023, с. 156); *...леженько, по **гулечи** одной рукою прихилай, а **зреблюнкою** пудбирай знізу* (Лотоцька, 2023, с. 320); *Ні стопки не пропускав, ні **буйки**, ні **спудніци*** (Лотоцька, 2023, с. 328); *І батько **муй** мене **муцно** любив* (Лотоцька, 2023, с. 346); *Будемо по гочереді наледати за **корувкою*** (Лотоцька, 2023, с. 209); *А **скульким** чужим помогала виродіца?* (Лотоцька, 2023, с. 153); *Холод собачи, **туко** болячки збіраєть* (Лотоцька, 2023, с. 139) та ін. Водночас такий самий рефлекс *о авторка подає в закінченнях іменників та інших змінюваних частин мови у формі множини незалежно від наголосу: *Сватує випроваділі* (Лотоцька, 2023, с. 46); *То гето ви од великого щастя **сватув** аж двома намитками об'язвали?* (Лотоцька, 2023, с. 46); *То в*

залізний пушци з **цукеркув** нашлі... (Лотоцька, 2023, с. 328). На думку Юрія Громика, так у говірці виявила себе тенденція до вирівнювання закінчень (Громик, 2023, с. 367). Крім того, наявність у на місці *о спостерігаємо й у префіксах: *Так і не пудняв дверей* (Лотоцька, 2023, с. 50); *Пойду косу намантачу, завтра покосімо* (Лотоцька, 2023, с. 57); *Мешка пуддай* (Лотоцька, 2023, с. 326) та прийменниках: *Гето ж квочка у мене пуд сподніцюю всю облаву проседіла* (Лотоцька, 2023, с. 79); *А ви матеру пуд ноги* (Лотоцька, 2023, с. 154). Водночас наведений матеріал та фіксація Миколою Никончуком [ô] на місці *о дає підстави для роздумів щодо репрезентації цієї риси в текстах Олени Лотоцької. Очевидно, можемо припустити, що жителі рідної для авторки говірки теж вимовляють звук [ô] звуженої артикуляції в новому закритому складі, але в художньому тексті така точність фонетичного звучання не може бути представлена.

Тексти збірки «Ангели в намістах» Олени Лотоцької підтверджують думку Юрія Громика про те, що на місці давнього *е в закритому наголошеному складі майже послідовно позначено [у] (Громик, 2023, с. 367): *Мене от тих оселеницув верне!* (Лотоцька, 2023, с. 198); *Покладі рученьку юй на голувку* (Лотоцька, 2023, с. 156); ... *перев'юз* откудась хату лесніка (Лотоцька, 2023, с. 328); *Вун втюк* (Лотоцька, 2023, с. 70); ... *збираюца в їхнюм двори* (Лотоцька, 2023, с. 258); *Бог при мні, при души моюй!* (Лотоцька, 2023, с. 136); *Багато стало тих старцув ходіть...* (Лотоцька, 2023, с. 140); *Чуйте, тютко!* (Лотоцька, 2023, с. 148); *Помошніцу, кажеш, прив'юв?* (Лотоцька, 2023, с. 150); *Добрий день у ващуї хаті!* (Лотоцька, 2023, с. 151); *Мітіка вчореки оддалюк* (Лотоцька, 2023, с. 159); *Сядай, сядай... Жунко, а келішки де?* (Лотоцька, 2023, с. 58) та ін. Водночас спорадично відзначаємо на місці давнього *е [и] та [е]: *На пич!* (Лотоцька, 2023, с. 308); *Скорий сього, шоб маті не сіла* (Лотоцька, 2023, с. 327); ... *шоб не побудіть, шоб довжій поспалі* (Лотоцька, 2023, с. 259); *Боженька шисть* днів землю робив, втомивса сільно... (Лотоцька, 2023, с. 67).

Крім проаналізованих вище особливостей, середньополіський етномовний континуум від інших ареалів відрізняє ще одна риса – наявність [е] на місці [ѣ] в ненаголошеній позиції, про що зауважував Микола Никончук, на думку якого велику роль у синхронії та діакронії поліського вокалізму відігравали в минулому й відіграють тепер позиційні обмеження, бо на території Середнього Полісся рефлексія [ѣ] залежить від наголосу – [е] в ненаголошеній позиції на місці [ѣ] (Никончук, 2012, с. 44), що виразно демонструють тексти Олени Лотоцької: *Десеть літ Сібиру* (Лотоцька, 2023, с. 1); ... *десеть год із морозамі сибірськімі за пазухою проходів* (Лотоцька, 2023, с. 20); ... *але в село вона вернуласа літ через десеть* (Лотоцька, 2023, с. 328); *Двісті девеносто штири, друбози не щитала* (Лотоцька, 2023, с. 110); ... *на деветь і шоб не*

опаздувала оньо (Лотоцька, 2023, с. 258); ... **паметуца** така (Лотоцька, 2023, с. 94); Чуєш, дітя, зачерпи мені води в **колодезі**, але? (Лотоцька, 2023, с. 147); **Запрєгай** коня. (Лотоцька, 2023, с. 46); **Паметаю**, якось то сіно на болоті косілі (Лотоцька, 2023, с. 270); **Понамокалі** геть, ши й собака до смерті **налекав** (Лотоцька, 2023, с. 71); **Злекаласа?** (Лотоцька, 2023, с. 181); **Хто з старчанкою хоть словом обмовица – проклєну** (Лотоцька, 2023, с. 155).

Як видно з наведених прикладів, приголосний [л] перед [е] носового походження зазнає палаталізації, що дає підстави зауважити ще про одну особливість із царини вокалізму середньополіської говірки – історичне пом'якшення [л] перед [е] незалежно від його походження: *Не хотів, понятно, так вишло. Але ж* (Лотоцька, 2023, с. 16); ... і за **Оленою** є шо дать. *Туко хто ж її возьме?* (Лотоцька, 2023, с. 47); *А яки ши дурень за пляшку їм гної на **поле** повивозіт!* (Лотоцька, 2023, с. 58); *Воли стоялі **келе** колодезя, як я на ровери з лісу їхала. Вже завтреки собі **полєтят*** (Лотоцька, 2023, с. 110); *А **Олена** те ж ждала* (Лотоцька, 2023, с. 140); *Ніхто после Труйци тиждень у **поле** не йде* (Лотоцька, 2023, с. 176); *Чи ж не **далекий** світ* (Лотоцька, 2023, с. 258) тощо. Така риса засвідчила вплив говіркових особливостей системи вокалізму на царину консонантизму, як і попередньо проаналізована особливість – збереження історичного *і.

7. Висновки й перспективи дослідження

Отже, нова збірка малої прози Олени Лотоцької «Ангели в намистах», як і попередня «Нині зозуля кувала», продемонструвала актуалізацію діалектних рис рідної для авторки середньополіської говірки на різних мовних рівнях, передовсім на фонетичному, зокрема в царині вокалізму. Проаналізовані вище актуалізовані в текстах письменниці фонетичні риси, які репрезентують середньополіський вокалізм, дають також підстави стверджувати, що письменниця максимально точно відтворила досліджувані говіркові риси в основному в мовленні персонажів-поліщуків як унікальній особливості їхнього ідіолекту. Авторка в художніх текстах продемонструвала такі особливості середньополіської системи голосних, як рефлексія *ё як [е] в ненаголошеній позиції та як [и] – у наголошеній, хоча спорадично відзначено й [і], що свідчить про динамічні зміни в діалектах; послідовність функціонування монофтонга [у] на місці етимологічного *о здебільшого в наголошених новозакритих складах, натомість у відкритих збережено [о]; наявність на місці давнього *е в новозакритому наголошеному складі майже послідовно монофтонга [у] з пом'якшенням попереднього приголосного; збереження давнього *і як [і], що має здатність пом'якшувати попередній приголосний; реалізація *є як монофтонга [е], перед яким [л] зберігає

історичну м'якість. Специфіка реалізації давніх голосних спричинила зміни, передовсім палаталізацію, низки приголосних звуків, що свідчить про взаємозумовленість та взаємодію елементів діалектної фонетичної системи, яка набуває особливого звучання в поєднанні з морфологічними та лексичними рисами, що дало змогу Олені Лотоцькій системно репрезентувати особливості рідної говірки в зразках малої прози.

Перспективи наукового пошуку вбачаємо в дослідженні морфологічних особливостей середньополіської говірки, актуалізованих у збірці Олени Лотоцької «Ангели в намистах», а також у вивченні вербально представленого в ній світогляду поліщуків.

Література

1. Аркушин Григорій 2012. *Західнополіська діалектологія*. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки.
2. Глібчук Наталія – Костів Оксана 2023. *Українська діалектологія*. Львів: ЛА «Піраміда».
3. Гримашевич Галина 2010. Поліський світ у поетичній творчості Миколи Никончука. *Волинь – Житомирщина: історико-філологічний збірник з регіональних проблем* 1/22: с. 339–348.
4. Гримашевич Галина 2024. Актуалізація фонетичних діалектних особливостей середньополіської говірки в збірці малої прози Олени Лотоцької «Ангели в намистах»: консонантизм. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки* 2/103: с. 83–93. [https://doi.org/10.35433/philology.2\(103\).2024.83-93](https://doi.org/10.35433/philology.2(103).2024.83-93)
5. Громик Юрій 2023. Післямова. *Лотоцька Олена. Ангели в намистах*. Львів: Видавництво Старого Лева, с. 364–381.
6. Громик Юрій – Яворський Андрій 2022а. Актуалізація поліської говірки в прозових текстах Олени Лотоцької. *Лінгвостилістичні студії* 16: с. 31–45.
7. Громик Юрій – Яворський Андрій 2022б. *Поліські діалекти в сучасній художній літературі: монографія*. Луцьк: Вежа-Друк.
8. Дружук Ірина 2016. Діалектизми в романі Володимира Лиса «Століття Якова» в говірці мешканців с. Згорани Любомльського району Волинської області. *Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук: зб. матеріалів наук.-практ. конф.* Луцьк, с. 307–309.
9. Дружук Ірина 2018. Фонетичні діалектизми в романі Володимира Лиса «Століття Якова» і їхні відповідники в згоранській говірці: порівняльний аспект. *Лінгвостилістичні студії* 8: с. 77–87.
10. Дружук Ірина 2023. Говіркова фонетика збірки оповідань О. Лотоцької «Нині зозуля кувала». *Лінгвістика* 1/47: с. 25–33.
11. Дружук Ірина 2023. *Фонетична система говірок Волинського Полісся: дис. докт. філософії*. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки.

12. Жаркова Роксолана 2023. *Згортаю долоні човниками: слъози і молитви у текстах Олени Лотоцької*. <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2021/12/16/210526.html> (Дата звернення 30.09.2024).
13. Зінчук Руслана 2020. Волинсько-поліська говірка в романі Володимира Лиса «Стара холера»: морфологічний рівень. *Лінгвостилістичні студії* 12: с. 67–72.
14. Лотоцька Олена 2020. *Нині зозуля кувала*. Львів: ЛА «Піраміда».
15. Лотоцька Олена 2023. *Ангели в намистах*. Львів: Видавництво Старого Лева.
16. Медвідь В'ячеслав 2001. «Колодязько» та інші твори Олександра Кулеша. *Кулеш О. Колодязько*. Житомир: Полісся, с. 5–11.
17. Никончук Микола 2004. *Середньополіський говір. Українська мова. Енциклопедія / Редкол. Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. 2-ге вид., випр. і доп.* Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана.
18. Никончук Микола 2012. *Правобережнополіські говірки в лінгвогеографічному висвітленні*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
19. Ніколаєнко Ірина 2010. До питання про «олітературення» діалектів. *Лінгвістика* 3/21: с. 223–227.
20. Ніколаєнко Ірина 2012. Риси західнополіського діалекту в романі Володимира Лиса «Століття Якова». *Лінгвістика* 1/25: с. 149–156.
21. Ольховик Тетяна 1997. Діалектна лексика в поезії М. В. Никончука. *Велике лядо: збірник статей, присвячений 60-річчю доктора філологічних наук, професора Миколи Васильовича Никончука / ред. О. М. Никончук*. Житомир, с. 144–149.
22. Спанатій Любов 2013. Діалектизми та їх місце в мовному і метамовному дискурсі (на матеріалі роману «Століття Якова» В. С. Лиса). *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія: Філологія. Мовознавство 207/219: с. 109–112.
23. Старовойт Ірина 2023. Поліська Йокнапатофа: передмова. *Лотоцька Олена. Ангели в намистах*. Львів: Видавництво Старого Лева, с. 5–10.
24. Халін Валерій 2010. Полісся і полісизми в поезії М. В. Никончука. *Волинь – Житомирщина: історико-філологічний збірник з регіональних проблем* 1/22: с. 369–374.
25. Цуркан Марія 2015. *Засоби стилізації розмовності у прозі письменників Буковини початку XXI століття*: дис. канд. філол. наук. Чернівці.
26. Яворський Андрій 2012. Фонетичні особливості волинсько-поліської говірки в романі В. Лиса «Століття Якова». *Волинь філологічна: текст і контекст: зб. наук. праць* 14: с. 279–289.
27. Яворський Андрій 2013а. Волинсько-поліська говірка в романі Володимира Лиса «Іван і Чорна Пантера». *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія: Філологічні науки. Кн. І. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, с. 267–272.*
28. Яворський Андрій 2013б. Морфологічні особливості волинсько-поліської говірки в романі Володимира Лиса «Століття Якова». *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство* 22/271: с. 150–155.

29. Яворський Андрій 2013в. Морфологічні особливості середньополіських говірок у повісті Володимира Даниленка «Сонечко моє, чорне й волохате». *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)* 17: с. 89–94.
30. Яворський Андрій 2013г. Фонетичні особливості середньополіських говірок у повісті Володимира Даниленка «Сонечко моє, чорне й волохате». *Дослідження з лексикології і граматики української мови* 13: с. 164–171.
31. Яворський Андрій 2015а. Поліська лексика в романі Володимира Дрозда «Листя землі». *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство* 6/307: с. 154–158.
32. Яворський Андрій 2015б. Поліська лексика в романах Миколи Закусила: архаїзми, запозичення. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства* 8: с. 142–145.
33. Яворський Андрій 2015в. Середньополіська говірка у творах Олександра Кулеша: фонетичний рівень. *Молодий вчений* 2: с. 137–140.
34. Яворський Андрій 2015г. Синтаксичні особливості середньополіської говірки у творах Миколи Закусила та Олександра Кулеша. *Мова та література у полікультурному просторі: матеріали міжнародної науковопрактичної конференції*. Львів: ГО «Наукова філологічна організація “ЛОГОС”», с. 81–83.

References

1. Arkushyn, Hryhorii 2012. *Zakhidnopoliska dialektolohiia* [Western Polish Dialectology]. Lutsk: Volynskiy natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky. (In Ukrainian)
2. Hlibchuk, Nataliia – Kostiv, Oksana 2023. *Ukrainska dialektolohiia* [Ukrainian Dialectology]. Lviv: LA «Piramida». (In Ukrainian)
3. Hrymashevych, Halyna 2010. Poliskyi svit u poetychnii tvorchosti Mykoly Nykonchuka [The Polissian world in the poetic work of Mykola Nykonchuk]. *Volyn – Zhytomyrshchyna: istoryko-filolohichniy zbirnyk z rehionalnykh problem* 1/22: s. 339–348. (In Ukrainian)
4. Hrymashevych, Halyna 2024. Aktualizatsiia fonetychnykh dialektnykh osoblyvostei serednopoliskoi hovirky v zbirtsi maloi prozy Oleny Lototskoi «Anhely v namystakh»: konsonantyzm [Actualization of phonetic dialectal features of the Central Polissian dialect in the collection of short prose by Olena Lototska “Angels in Necklaces”: consonantism]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filolohichni nauky* 2/103: s. 83–93. [https://doi.org/10.35433/philology.2\(103\).2024.83-93](https://doi.org/10.35433/philology.2(103).2024.83-93) (In Ukrainian)
5. Hromyk, Yurii 2023. Pisliamova [Afterword]. *Lototska Olena. Anhely v namystakh*. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva, s. 364–381. (In Ukrainian)
6. Hromyk, Yurii – Yavorskyi, Andrii 2022a. Aktualizatsiia poliskoi hovirky v prozovykh tekstakh Oleny Lototskoi [Actualization of the Polissian dialect in the prose texts of Olena Lototska]. *Linhvostylistychni studii* 16: s. 31–45. (In Ukrainian)
7. Hromyk, Yurii – Yavorskyi, Andrii 2022b. *Poliski dialekty v suchasni khudozhnii literaturi: monohrafiia* [Polissian dialects in contemporary fiction: monograph]. Lutsk: Vezha-Druk. (In Ukrainian)

8. Druzhuks, Iryna 2016. Dialektyzmy v romani Volodymyra Lysa «Stolittia Yakova» v hovirtsi meshkantsiv s. Zghorany Liuboml'skoho raionu Volynskoi oblasti [Dialectisms in the novel "The Century of Jacob" by Volodymyr Lys in the dialect of the inhabitants of Zghorany village, Liuboml district, Volyn region]. *Aktualni problemy rozvytku pryrodnych i ta humanitarnykh nauk: zb. materialiv nauk.-prakt. konf.* Luts'k, s. 307–309. (In Ukrainian)
9. Druzhuks, Iryna 2018. Fonetychni dialektyzmy v romani Volodymyra Lysa «Stolittia Yakova» i yikhni vidpovidnyky v zghoranskii hovirtsi: porivnialnyi aspekt [Phonetic dialecticisms in Volodymyr Lys's novel "The Century of Jacob" and their counterparts in Zghorany dialect: a comparative aspect]. *Linhvostylistychni studii* 8: s. 77–87. (In Ukrainian)
10. Druzhuks, Iryna 2023. Hovirkova fonetyka zbirkky opovidan O. Lototskoi «Nyni zozulia kuvala» [Dialect phonetics in the collection of short stories by O. Lototska "Today the cuckoo cried"]. *Linhvistyka* 1/47: s. 25–33. (In Ukrainian)
11. Druzhuks, Iryna 2023. *Fonetychna systema hovirok Volynskoho Polissia: dys. dokt. filosofii* [The Phonetic System of the Dialects of Volyn Polissia. Doctoral Dissertation]. Luts'k: Volynskyi natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky. (In Ukrainian)
12. Zharkova, Roksolana 2023. *Zhortaiu doloni chovnykamy: slozy i molytvy u tekstakh Oleny Lototskoi* [I fold my palms like boats: tears and prayers in the texts of Olena Lototska]. <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2021/12/16/210526.html> (Accessed: 30.09.2024). (In Ukrainian)
13. Zinchuk, Ruslana 2020. Volynsko-poliska hovirka v romani Volodymyra Lysa «Stara kholera»: morfolohichnyi riven [The Volyn-Polissian dialect in Volodymyr Lys's novel "The Old Cholera": morphological level]. *Linhvostylistychni studii* 12: s. 67–72. (In Ukrainian)
14. Lototska, Olena 2020. *Nyni zozulia kuvala* [Today the cuckoo cried]. Lviv: LA «Piramida». (In Ukrainian)
15. Lototska, Olena 2023. *Anheli v namystakh* [Angels in Necklaces]. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva. (In Ukrainian)
16. Medvid, Viacheslav 2001. «Kolodiazko» ta inshi tvory Oleksandra Kulesha [“Kolodiazko” and other works of Oleksandr Kulesh]. *Kulesh O. Kolodiazko*. Zhytomyr: Polissia, s. 5–11. (In Ukrainian)
17. Nykonchuk, Mykola 2004. *Serednopolyskyi hovir. Ukrainska mova. Entsyklopediia* [The Central Polissian Dialect. Ukrainian Language. Encyclopaedia]/ Redkol. Rusanivskyi V. M., Taranenko O. O., Ziabliuk M. P. ta in. 2-he vyd., vypr. i dop. Kyiv: Vyd-vo «Ukr. entsykl.» im. M. P. Bazhana. (In Ukrainian)
18. Nykonchuk, Mykola 2012. *Pravoberezhnopolyski hovirky v linhoheohrafichnomu vysvitleni* [The Right-Bank Polissian Dialects in Linguistic and Geographical Representation]. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. (In Ukrainian)
19. Nikolaienko, Iryna 2010. Do pytannia pro «oliteratsiennia» dialektiv [On the issue of “literarization” of dialects]. *Linhvistyka* 3/21: s. 223–227. (In Ukrainian)
20. Nikolaienko, Iryna 2012. Rysy zakhidnopolyskoho dialektu v romani Volodymyra Lysa «Stolittia Yakova» [Features of the Western Polissian dialect in Volodymyr Lys's novel "The Century of Jacob"]. *Linhvistyka* 1/25: s. 149–156. (In Ukrainian)

21. Olkhovyyk, Tetiana 1997. Dialektna leksyka v poezii M. V. Nykonchuka [Dialect vocabulary in the poetry of M. V. Nykonchuk]. *Velyke liado: zbirnyk statei, prysviachenyi 60-richchiu doktora filolohichnykh nauk, profesora Mykoly Vasylovycha Nykonchuka* / red. O. M. Nykonchuk. Zhytomyr, s. 144–149. (In Ukrainian)
22. Spanatii, Liubov 2013. Dialektyzmy ta yikh mistse v movnomu i metamovnomu dyskursi (na materiali romanu «Stolittia Yakova» V. S. Lysa) [Dialectisms and their place in linguistic and metalinguistic discourse (based on the novel “The Century of Jacob” by V. S. Lys)]. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiia»*. Serii: Filolohiia. *Movoznavstvo* 207/219: s. 109–112. (In Ukrainian)
23. Starovoit, Iryna 2023. *Poliska Yoknapatofa: peredmova*. Lototska Olena. *Anhely v namystakh* [The Polissian Yoknapatawpha: foreword. Lototska Olena. *Angels in Necklaces*]. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva, s. 5–10. (In Ukrainian)
24. Khalin, Valerii 2010. Polissia i polisyзмы v poezii M. V. Nykonchuka [Polissia and Polissianisms in the poetry of M. V. Nykonchuk]. *Volyn – Zhytomyrshchyna: istoryko-filolohichni zbirnyk z rehionalnykh problem* 1/22: s. 369–374. (In Ukrainian)
25. Tsurkan, Mariia 2015. *Zasoby stylizatsii rozmovnosti u prozi pysmennykiv Bukovyny pochatku KhKhI stolittia: dys. kand. filol. nauk* [Means of Colloquial Stylization in the Prose of Bukovynian Writers of the Early 21st Century: Candidate of Philological Sciences Dissertation]. Chernivtsi. (In Ukrainian)
26. Yavorskyi, Andrii 2012. Fonetychni osoblyvosti volynsko-poliskoi hovirky v romani V. Lysa «Stolittia Yakova» [Phonetic features of the Volyn-Polissian dialect in the novel by V. Lys “The Century of Jacob”]. *Volyn filolohichna: tekst i kontekst: zb. nauk. prats* 14: s. 279–289. (In Ukrainian)
27. Yavorskyi, Andrii 2013a. Volynsko-poliska hovirka v romani Volodymyra Lysa «Ivan i Chorna Pantera» [The Volyn-Polissian dialect in Volodymyr Lys’s novel “Ivan and the Black Panther”]. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykoly Hololia*. Serii: Filolohichni nauky. Kn. I. Nizhyn: Vydavnytstvo NDU im. M. Hoholia, s. 267–272. (In Ukrainian)
28. Yavorskyi, Andrii 2013b. Morfolohichni osoblyvosti volynsko-poliskoi hovirky v romani Volodymyra Lysa «Stolittia Yakova» [Morphological features of the Volyn-Polissian dialect in Volodymyr Lys’s novel “The Century of Jacob”]. *Naukovyi visnyk Shchidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*. Serii: Filolohichni nauky. *Movoznavstvo* 22/271: s. 150–155. (In Ukrainian)
29. Yavorskyi, Andrii 2013c. Morfolohichni osoblyvosti serednopoliskykh hovirok u povisti Volodymyra Danylenka «Sonechko moie, chorne y volokhate» [Morphological features of the Central Polissian dialects in Volodymyr Danylenko’s novella “My Sun, Black and Hairy”]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho*. Serii: Filolohiia (*movoznavstvo*) 17: s. 89–94. (In Ukrainian)
30. Yavorskyi, Andrii 2013d. Fonetychni osoblyvosti serednopoliskykh hovirok u povisti Volodymyra Danylenka «Sonechko moie, chorne y volokhate» [Phonetic features of the Central Polissian dialects in Volodymyr Danylenko’s story “My Sun, Black and

- Hairy”]. *Doslidzhennia z leksykologii i hramatyky ukrainskoï movy* 13: s. 164–171. (In Ukrainian)
31. Yavorskyi, Andrii 2015a. Poliska leksyka v romani Volodymyra Drozda «Lystia zemli» [Polissian vocabulary in Volodymyr Drozd’s novel “Leaves of the Earth”]. *Naukovyi visnyk Shchidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Serii: Filolohichni nauky. Movoznavstvo* 6/307: s. 154–158. (In Ukrainian)
 32. Yavorskyi, Andrii 2015b. Poliska leksyka v romanakh Mykoly Zakusyla: arkhaizmy, zapozychennia [Polissian vocabulary in the novels of Mykola Zakusyl: archaisms, borrowings]. *Aktualni problemy filolohii ta perekladoznavstva* 8: s. 142–145. (In Ukrainian)
 33. Yavorskyi, Andrii 2015c. Serednopoliska hovirka u tvorakh Oleksandra Kulesha: fonetychnyi riven [The Central Polissian dialect in the works of Oleksandr Kulesh: phonetic level]. *Molodyi vchenyi* 2: s. 137–140. (In Ukrainian)
 34. Yavorskyi, Andrii 2015d. Syntaksychni osoblyvosti serednopoliskoi hovirky u tvorakh Mykoly Zakusyla ta Oleksandra Kulesha [Syntactic features of the Central Polissian dialect in the works of Mykola Zakusyl and Oleksandr Kulesh]. *Mova ta literatura u polikulturnomu prostori: materialy mizhnarodnoi naukovoopraktychnoi konferentsii*. Lviv: HO «Naukova filolohichna orhanizatsiia “LOHOS”», s. 81–83. (In Ukrainian)

Актуалізація фонетичних діалектних рис середньополіської говірки в збірці малої прози «Ангели в намистах» Олени Лотоцької: вокалізм

Гримашевич Галина, кандидат філологічних наук, доцент. Житомирський державний університет імені Івана Франка, кафедра української мови та методики її навчання, завідувач кафедри. h_hrymashevych@ukr.net, ORCID: 0000-0003-3225-0031.

Статтю присвячено проблемі актуалізації фонетичних діалектних рис у царині вокалізму середньополіської говірки в збірці малої прози Олени Лотоцької «Ангели в намистах». Зауважено, що письменниця в художніх текстах, насамперед у мовленні персонажів, продемонструвала всі основні особливості середньополіської системи голосних, із-поміж яких – рефлексія *ѣ як [e] в ненаголошеній позиції та як [и] – у наголошеній, хоча спорадично відзначено й [і], що свідчить про динамічні зміни в діалектах; послідовність функціонування монофтонга [y] на місці етимологічного *o здебільшого в наголошених новозакритих складах, натомість у відкритих збережено [o]; наявність на місці давнього *е в новозакритому наголошеному складі майже послідовно монофтонга [y] з пом’якшенням попереднього приголосного; збереження давнього *і як [і], що має здатність пом’якшувати попередній приголосний; реалізація *ѣ як монофтонга [e], перед яким [л] зберігає історичну м’якість.

Мета наукової праці – схарактеризувати фонетичні особливості середньополіської говірки в царині вокалізму, актуалізовані в новій збірці зразків малої прози Олени Лотоцької «Ангели в намистах».

У студії проаналізовано фонетичні риси в системі голосних, виокремлені методом суцільного відбору із зазначеної збірки; виявлено регулярність функціонування середньополіських фонетичних особливостей системи вокалізму в мовленні персонажів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що збірка прозових мініатюр Олени Лотоцької «Ангели в намистах» досі не була об'єктом системного лінгвістичного дослідження з огляду на функціонування в ній фонетичних діалектних особливостей середньополіської системи вокалізму. Подальшого розвитку набуло питання важливості актуалізації говіркового мовлення, насамперед архаїчних діалектних ареалів, у художньому дискурсі сучасних письменників.

У перспективі передбачено дослідження морфологічних особливостей середньополіської говірки, актуалізованих у збірці Олени Лотоцької «Ангели в намистах», а також вивчення вербально представленого в ній світогляду поліщуків.

Ключові слова: Олена Лотоцька, «Ангели в намистах», актуалізація діалектного мовлення, фонетичні риси, система вокалізму, рефлексія.

Actualization of phonetic dialectal features of the Central Polissian dialect in the short prose collection *Angels in Necklaces* by Olena Lototska: vocalism

Halyna Hrymashevych, candidate of philological sciences, associate professor. Zhytomyr Ivan Franko State University, Department of Ukrainian Language and Methods of Its Teaching, department head. h_hrymashevych@ukr.net, ORCID: 0000-0003-3225-0031.

The article addresses the issue of the actualization of phonetic dialectal features in the field of vocalism characteristic of the Central Polissian dialect, as found in Olena Lototska's short prose collection *Ангели в намистах* [Angels in Necklaces]. It is noted that the author, especially through the speech of her characters, demonstrates all the main features of the Central Polissian vowel system. Among these are the occurrences of *ě as [e] in unstressed positions and as [и] in stressed ones, with sporadic occurrences of [i], indicating dynamic changes in the dialects; the consistent use of the monophthong [y] in place of the etymological *o, mostly in stressed newly closed syllables, while [o] is preserved in open syllables; the presence of the monophthong [y] with softening of the preceding consonant in place of the old *e in newly closed stressed syllables; the preservation of the old *i as [i], which tends to soften the preceding consonant; and the realization of *ę as the monophthong [e], with the consonant [л] before it retaining its historical palatalization.

The aim of the study is to characterize the phonetic features of the Central Polissian dialect in the field of vocalism as actualized in Olena Lototska's recent collection of short prose *Angels in Necklaces*.

The study analyses the phonetic features of the vowel system identified through continuous sampling from the collection. It reveals the regularity of the functioning of Central Polissian phonetic traits in the speech of the characters.

The scientific novelty of the research lies in the fact that Lototska's collection of prose miniatures *Angels in Necklaces* has not previously been the subject of a systematic linguistic study with regard to the phonetic dialectal features of the Central Polissian vocalism system. The study also further develops the discussion of the importance of actualizing dialectal speech, especially that of archaic dialectal areas, in the literary discourse of contemporary authors.

Future research is expected to focus on the morphological features of the Central Polissian dialect as actualized in Lototska's collection *Angels in Necklaces*, as well as on the worldview of the Polissian people as represented in the verbal content of the texts.

Keywords: *Olena Lototska, Angels in Necklaces, actualization of dialectal speech, phonetic features, vowel system, reflection.*

A közép-polisszjai nyelvjárás fonetikai sajátosságainak aktualizálása Olena Lototska „Ангели в намистах” című kisprózaűjteményében: vokalizmus

Hrimasevics Halina, filológiai tudományok kandidátusa, docens. Zsitomiri Ivan Franko Állami Egyetem, Ukrán Nyelv és Oktatásmódszertani Tanszék, tanszékvezető. h_hrymashevych@ukr.net, ORCID: 0000-0003-3225-0031.

A tanulmány a közép-polisszjai nyelvjárássra jellemző vokalizmus terén megjelenő fonetikai nyelvjárási sajátosságok irodalmi szövegekben történő aktualizálásának kérdését tárgyalja, Olena Lototska „Ангели в намистах” című kisprózaűjteménye alapján. Megállapítást nyert, hogy az író – különösen szereplőinek beszédén keresztül – a közép-polisszjai magánhangzórendszer minden főbb vonását bemutatja. Ezek közé tartozik például a *ě reflektálása [e]-ként hangsúlytalan pozícióban, [и]-ként hangsúlyos pozícióban, időnként [i]-ként, ami a nyelvjárási változások dinamizmusára utal; az [y] monoftongus következetes használata az etimológiai *o helyett, főként hangsúlyos zárt szótagokban, míg a nyitott szótagokban megmarad az [o]; az [y] megjelenése a régi *e helyén zárt hangsúlyos szótagokban, az előző mássalhangzó lágyságával együtt; a régi *i [i]-ként való megőrzése, amely hajlamos lágyítani az előtte álló mássalhangzót; valamint az *ę realizációja [e] monoftongusként, ahol az előtte álló [л] megtartja történeti lágyságát.

A kutatás célja, hogy jellemezze a közép-polisszjai nyelvjárás fonetikai jellegzetességeit a vokalizmus területén, Olena Lototska legújabb kisprózaűjteménye, az „Ангели в намистах” című kötet alapján.

A tanulmány a prózaűjteményből folyamatos szövegkiválasztással feltárt magánhangzórendszer fonetikai sajátosságait elemzi, és rávilágít a közép-polisszjai nyelvjárás fonetikai vonásainak szabályszerű működésére a szereplők beszédében.

A kutatás újdonsága abban rejlik, hogy Lototska „Ангели в намистах” című prózaűjteménye korábban nem került a közép-polisszjai vokalizmus fonetikai nyelvjárási sajátosságait vizsgáló rendszerszintű nyelvészeti kutatás középpontjába. A tanulmány továbbá hozzájárul a dialektusok, különösen az archaikus nyelvjárási régiók nyelvhasználatának aktualizálásához a kortárs irodalmi diskurzusban.

A kutatás jövőbeli folytatása a közép-polisszjai nyelvjárás morfológiai sajátosságainak vizsgálatára irányul majd az „Ангели в намистах” című kötet alapján, valamint a polisszjai emberek világszemléletének nyelvi megjelenítésére.

Kulcsszavak: *Olena Lototska, Ангели в намистах, nyelvjárási beszéd aktualizálása, fonetikai sajátosságok, magánhangzórendszer, reflektálás.*